

Štejgerle, Ladislav

[Pirjov, Genčo D. Detska psychologija a defektologija]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická.
1961, vol. 10, iss. B8, pp. 128-131

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106172>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

odvětvím ukazuje, že také u Maďarů si pracovní psychologie přes svou eminentní důležitost teprve vytváří širší vědeckou základnu.

Mnoho studií sborníku se obírá praktickou metodikou. Zde nás upoutají kolektivní studie o úloze práce a odměňování ve skupinové psychoterapii (Adorjáni—Gálfi—Regius—Schenker) a odrazu akutního psychického traumatu v několika různých typech osobnosti (Harsányi—Donáthová—Martonová) i stař Margit Hirschové o významu klinických rozhovorů s rodiči při psychodiagnostickém vyšetřování dětí. Při výčtu jednotlivých studií nesmíme zapomenout ani na podnětné články Pála Gegesi Kisse o cíli a významu umění z hlediska psychologova, kde zkoumá zejména otázku nesmrtnosti uměleckého díla a jeho vlivu na člověka. Zprávou o činnosti Psychologické komise při presidiu Maďarské akademie věd a ostatních maďarských psychologických institucí je sborník uzavřen. Dovětek k tomu tvoří ještě bibliografie maďarské psychologie od r. 1945, navazující na bibliografii prvního ročníku.

Ve stručné zprávě nebylo možno přehlédnout ani tematické bohatství druhého ročníku maďarských Psychologických studií, natož jej podrobit hlubší analýze obsahové. I z této zprávy však myslím vyplývá nestejná hodnota i velmi různorodé zaměření jednotlivých příspěvků, které ve svém celku podávají věrný obraz současného stavu maďarské psychologie. Svými vývojovými tendencemi směřuje maďarská psychologie k hlubší službě společnosti, k osvětlování opravdu závažných společenských problémů, avšak přesto se zřejmě dosud zcela nevymanila z úzce odbornického pojetí, odrůzeného od společenské praxe. Vědecký ruch, který v ní zavládl v posledních letech, napovídá, že i tento nedostatek bude postupně překonán.

Svědčí o tom mimo jiné také 1. číslo 17. ročníku obnoveného časopisu Magyar Pszichológiai Szemle (Maďarské psychologické rozhledy), vydané v r. 1960 po více než desetileté přestávce, kdy maďarští psychologové neměli k dispozici vlastní vědecký časopis. Úvodní slovo akademika Pála Gegesi Kisse objasňuje potíže, brzdící vývoj maďarské psychologie v nedávné minulosti, a naznačuje perspektivy dalšího vývoje. Z Kissova přehledu vědeckých úkolů se skupených podle jednotlivých vědních odvětví psychologie uvedme alespoň ty, které byly zařazeny do maďarského státního plánu. Je to 1. marxistické zhodnocení „duševních jevů“ a marxistické uplatnění zásady determinismu v psychologii, 2. sociální psychologie moderních závodů s ohledem na vztahy lidí ve výrobě (vedoucí a podřízený, stejně postavení pracovníci, pracovní kolektivy, brigády), 3. psychologické předpoklady poznání osobnosti žáka a učitele, 4. psychologické faktory trestného činu. Zásadní význam mají také syntetické příspěvky o hlavních problémech pedagogické psychologie (Ferenc Lénárd), pracovní (Imre Molnár) a psychologie v dopravě (Gábor László Horváth). Poučný je zvláště článek Horváthův, který nás seznamuje s vědeckým tříděním nauky o dopravě a místech, jež v ní zaujímá psychologie.

Na pomezí fonetiky a psychologie stojí stař Gusztáva Bárcziho o rozvoji fonemického sluchu. Dějinám psychologie náleží práce Andráse O. Vértese o jedné z nejstarších maďarských psychologických studií, pojednání o „divokém člověku“ nalezeném v Brašově v Sedmíhradsku r. 1781 a uveřejněné Mihályem Froniem r. 1790 v Kazinczyho časopise Orpheus, vydávaném v Košicích. Fronius při rozboru otázky „divokého člověka“ polemizoval s Rousseauovým požadavkem návratu k přírodě poukazem na přednosti civilizovaného lidstva a osvědčil tu nejen velkou erudici literární, nýbrž také opravdu psychologické pojetí problému.

Významným doplňkem studií jsou recenze, zachycující ve značné míře díla sovětské i západní vědy. Mezi recenzovanými autory nacházíme jména Rubinštejn, Rudik, Sokolov, Woodworth, Schlosberg, Bohm aj. První číslo 17. ročníku Magyar Pszichológiai Szemle přineslo podle časopisu Acta Psychologica, orgánu Mezinárodního svazu pro vědeckou psychologii, též podrobnější zprávu o přednáškách XIV. mezinárodního kongresu psychologů, který se konal v červnu 1954 v Montrealu v Kanadě, a seznamuje čtenáře alespoň ve stručných regestech s obsahem přednášek J. Piageta, W. Penfielda, G. Eckmanna, R. Rommetvelta, H. C. Van der Meera aj. Opožděně uveřejnění některých recenzí a zpráv je způsobeno více než deseti-letou přestávkou mezi šestnáctým a sedmáctým ročníkem Magyar Pszichológiai Szemle. Ráz časopisu obnoveného v duchu marxismu-leninismu je určen snahou po nejsirším záběru. Vědomá konfrontace výsledků západní psychologie s vědou sovětskou přispívá k upevnění pokrokové linie maďarské psychologie i k tomu, aby nezaostávala za celosvětovým vývojem.

Richard Pražák

Genčo D. Pirjov: Dětska psychologia s defektologija; 2. přeprac. vydání, vydavatelství „Nauka i izkustvo“ Sofia 1959, stran 556. Kniha je psána především jako učebnice pro studující pedagogiky, ale je určena také učitelům, rodičům a vychovatelům vůbec. Jejich zájem

upoutává jednak konkrétním materiálem, který přináší, jednak přehledným encyklopedickým uspořádáním, takže působí velmi instruktivně. Látka je rozdělena do tří částí.

V první části se autor zabývá metodologickými otázkami psychologie dítěte, vývojem této disciplíny vědní, jejím předmětem a jejími úkoly. Pojednává o poměru dětské psychologie k ostatním vědám, soustřeďuje se pouze na některá odvětví psychologie (psychologii obecnou a pedagogickou), fyziologii a pedagogiku, což na první pohled poněkud překvapí při jinak širokém a syntetickém pojetí celé práce; ve skutečnosti je to však v plné shodě se základním určením knihy především jako učebnice: podat encyklopedický obraz tohoto významného vědního oboru, nikoli však v podrobnostech, nýbrž v základních otázkách. Tento záměr je v knize zřetelně patrný na více místech. Svými vývody se snaží autor všude podtrhnout význam dětské psychologie.

Obsáhlejší a také instruktivnější je stať o metodách a pramenech fakt dětské psychologie. V ní si autor podrobněji všímá zvláště základní metody dětské psychologie — pozorování; vidí v něm právem základní oporu metod používaných v psychologii dítěte, při čemž správně poukazuje na některé významné specifické rysy použití této metody v dětské psychologii na rozdíl od jejího používání např. v některých přírodních vědách (větší komplexnost, rozmanitost podmínek apod.). Z tétož hlediska hodnotí i metodu experimentální; od ní pak přechází k besedě jako k metodě dětské psychologie, ke studiu výsledků dětské činnosti, k biografickému výzkumu a psychologické charakteristice; nezapomíná ani na genetickou a srovnávací metodu a upozorňuje i na užitečnost použití psychopatologické metody v psychologii dítěte, a to ne jen ojedinele.

Závěrečná kapitola první části je věnována problémům vývoje dítěte. Pokud jde o teorii tohoto problému, vyrovnává se autor jednak s tzv. teorií dvou faktorů, jednak vykládá dialekticko-materialistické pojetí vývoje (opět soustředění jen na dvě nejdůležitější pojetí!); na jeho podkladě pak řeší otázku periodizace dětského vývoje z hledisek biologických, společenských i podle dominantní činnosti a velmi vhodně objasňuje vztah mezi jednotlivými vývojovými obdobími a zvláštnostmi dětského vývoje.

Celá druhá část knihy, tvořící vlastně obsahem i rozsahem její jádro, je věnována důkladně a pečlivě charakteristice jednotlivých vývojových období dítěte od nitroděložního života až k dospělosti. V každém z těchto období si autor všímá jednak zvláštností tělesného vývoje, jednak vývoje psychického a pokouší se pak o syntetický obraz osobnosti dítěte příslušného věkového stupně. Příznačné je, že toto jednoduché a účelné schéma dovede autor propracovat a naplnit s citlivým přihlédnutím k charakteristickým zvláštnostem jednotlivých vývojových period. Syntézou se pak pokouší vytvořit obecný pohled na vývoj dítěte, na jeho vyšší nervovou činnost a na základní směry vývoje osobnosti dítěte mladistvého. Tato část knihy také obsahuje nejvíce původního konkrétního: dokladového i výzkumného materiálu.

Třetí část knihy nás zajímá nejvíce, třebaže rozsahem není největší; zabývá se základními otázkami defektologie. Vynoří se zajisté hned otázka, proč tyto problémy jiné, zcela odlišné pedagogické disciplíny jsou spojovány s dětskou psychologií. Autor jí zodpovídá sám: hned v úvodu v tom smyslu, že základní problémy defektologie byly přiřazeny k učebnici dětské psychologie proto, že této disciplíně u nich zatím není dáno samostatné místo v učebním plánu studia pedagogiky. Při vymezování pojmu defektologie a jejího předmětu, i v dalších otázkách metodologických však autor nezapře svůj leckdy výrazně psychologický přístup k těmto problémům. Defektologií definuje jako vědu, která se zabývá studiem a výchovou dětí s tělesnými nebo psychickými nedostatky, zachycuje zákonitosti vývoje i zvláštnosti výchovy všech kategorií dětí odchylojících se od normálu. Vedle společných problémů s psychologií a pedagogikou má tedy defektologie své specifické otázky dané zvláštním charakterem vývoje dětí odchylojících se od normálu a zvláštními úkoly jejich výchovy. Je to pojetí takřka shodné s pojetím defektologie sovětské.

Při rozhodování, zda určité dítě má či nemá být předmětem zájmu defektologie, staví se Pirjov na stanovisko, které je možno nazvat prakticko-pedagogické: předmětem zájmu defektologie jsou ty děti, které pro jejich odchylku od normálu nelze dobře vychovávat spolu s ostatními dětmi a které proto vyžadují speciální výchovy a léčení, tj. zařazení do speciálních škol a tříd.

Dost obsírně se autor zabývá vztahem defektologie k ostatním vědám. Vidí zvláště úzký vztah defektologie k fyziologii, psychologií a pedagogice. Důležité je vymezení pojmu „léčebná pedagogika“, pod nímž rozumí hraniční disciplínu mezi medicinou a pedagogikou, zahrnující léčení výchovnými metodami různých kategorií dětí, u nichž je nutné dlouhé léčení; správně však upozorňuje, že mnohdy se význam pojmu „léčebná pedagogika“ nesprávně rozšiřuje, ba dokonce zaměňuje s významem pojmu defektologie. Jádro úzkého vztahu defektologie k psychiatrií vidí Pirjov v tom, že defektologie čerpá bohatý materiál z psychiatrie,

kdežto defektologický výzkum vrhá jasnější světlo na etiologii nemoci a přispívá k jejímu léčení. Značnou pozornost věnuje i psychohygieně a psychoprofylaktice, poněvadž zcela správně vychází ze zkušenosti, že případy, kterými se zabývají obě uvedené vědní disciplíny, jsou zpravidla také předmětem zájmu defektologie. Ve vztahu defektologie k biologickým vědám podtrhuje zejména možnosti, které tyto vědy poskytují defektologii pro správné chápání defektivy a pro boj proti ní; při tom se vypořádává se škodlivostí buržoazního fatalismu (typu Weissmann—Morgan). Poněvadž hlavní příčiny téměř všech defektů fyzického i rozumového vývoje dítěte většinou tkvěly ve špatných společensko ekonomických podmínkách, v obecných zlech, jako válka, hlad, bída, alkoholismus, prostituce atd., považuje Pirjov správně za nepostradatelnou podmínku správného řešení defektologických problémů pevné opření defektologie o materialisticky orientované společenské a politické vědy, které jsou základem komunistického společenského zřízení, nekompromisně potírajícího právě tato obecná zla; dialekticko materialistické učení o vývoji člověka a společnosti dává spolehlivé základy pro budování defektologie na vsutku vědeckém základě i pro úspěšné překonávání reakčních a škodlivých názorů, které se často vyskytují mezi buržoazními představiteli defektologie.

V jinak celkem stručné stati o metodách defektologie podtrhuje autor význam genetické a srovnávací metody a zejména metody psychopatologické, u které vidí řadu předností; přitom však nepochybně připomenout, že není možno prostě přenášet výsledky studia dítěte normálního na defektní a naopak.

Bez zajímavosti není ani postoj G. D. Pirjova k dělení defektologie na jednotlivé obory, z něhož je dost zřetelně patrné jeho poněkud odlišné pojetí defektologie ve srovnání např. s pojetím, které se ustálilo u nás. Pirjov vychází ze základního požadavku, že v tak rozsáhlém a rozrůzněném oboru, zahrnujícím pestré množství mnohdy podstatně rozdílných a jindy zase do značné míry se překrývajících případů, je nutné systematické utřídění. Správně se však staví za názor, že nestačí pouze dělení na defekty fyzické a duševní, a přijímá dělení defektologie na odvětví podle charakteru úchytky, které je vžito také v defektologii sovětské, tj. dělení na oligofrenopedagogiku, surdopedagogiku, logopedii a tiflopedagogiku. Navíc ještě upozorňuje na skupinu případů, které pro jejich úchytky a nemoci je nutno aspoň dočasné umístit a léčit či odborně ošetřovat a vychovávat ve speciálních ústavech podle léčebně pedagogických zásad, obvykle v klinických podmínkách; v dalším však, kde podává přehled jednotlivých odvětví defektologie, se již o práci s touto skupinou dětí nezmiňuje, takže není jasno, káým tyto případy v systému defektologie zařazuje. S jistými výhradami je ochoten počítat k defektologii také problémy dětí, které sice potřebují speciální výchovy a obyčejně i administrativní péče (jako příklad uvádí mladé provinilce), nelze je však vždy jednoznačně kvalifikovat jako děti defektní. Ani problematiku těchto dětí však v dalším do systému defektologie nezařazuje.

V závěru metodologické části věnuje autor posuzované knihy poměrně značné místo objasnění a zdůvodnění významu a smyslu defektologie, a to — jak sám uvádí — z důvodů praktických: i mezi vzdělanými lidmi a dokonce i mezi pedagogy se setkáváme s jistými pochybnostmi o nutnosti speciální péče o děti odchylující se od normálu, které tkví nejčastěji v nedostatečné znalosti této problematiky, ale někdy také v předsudcích nebo dokonce i v reakčních názorech. Přesvědčivě ukazuje, že zajištění odborné péče a výchovy ve speciálních školách a zařízeních dětem odchylujícím se od normálu je především v zájmu dětí zdravých, poněvadž defektní děti jsou zpravidla překážkou běžné práce ve třídě. Největší společenský význam defektologie vidí v tom, že zajišťuje výchovu mládeže s různými nedostatky tělesnými i duševními v platné, relativně samostatné členy společnosti. A tak, jako zdůraznil význam defektologie, podtrhuje i nutnost správně vidět a chápat speciální charakter škol a zařízení pro defektní mládež, které není možno posuzovat jen podle měřítek platných pro všeobecné vzdělávací školy, z čehož vyplývá jako naprosto nutný požadavek, aby speciální školy byly odborně řízeny a obsazeny odborně připravenými silami.

Další čtyři kapitoly své knihy věnuje autor stručnému přehledu čtyř částí defektologie a charakteristice příslušných kategorií defektních dětí. V přehledu oligofrenopedagogiky seznámujeme nejdříve s definicí a obecně uznávanými třemi hlavními stupni oligofrenie (debilita, imbecilita, idiotie), dále informuje o příčinách vzniku oligofrenie a metodách rozpoznávání oligofreniků, a konečně podává krátké poznámky k vývoji oligofrenního dítěte, jakož i přehled hlavních zásad a metod výchovy a vzdělávání dětí v pomocné škole, které u nás rovněž nejsou neznámé. Přirozeně se zde opírá také o domácí materiály, zkušenosti a prameny.

Podobně je uspořádán i přehled surdopedagogiky. Všímá si převážně problematiku hluchoněmosti a hluchoty, jejich profylaxe, psychických zvláštností dětí a lidí s těmito vadami a zásad vzdělání hluchoněmých dětí. Problematika nedoslýchavosti (poruch sluchu) a otázky výchovy dětí s porušeným sluchem zůstaly zcela stranou, takže se při čtení této kapitoly neubráníme dojmu zúžení obsahu tohoto oboru.

Také kapitola o logopedii se nijak nevzdaluje rámce předchozích kapitol. Po objasnění základní problematiky poruch řeči a jejich psychofyziologického základu podává přehled příčin a metod odstraňování patlavosti, koktavosti a nedostatků čtení a psaní. Autor se zde opírá zřejmě především o sovětské prameny.

Přehled tillopedagogiky, i když je také stručný, nesporně vyčerpává svůj předmět nejvšestranněji. Zahrnuje vedle problematiky slepoty, psychologie, výchovy a vzdělání slepých i otázky slepohluchoněmých a slabozrakých dětí a jejich výchovy a vzdělání.

Československý čtenář bude v tomto systému defektologie postrádat zařazení problematiky výchovy a vzdělání dětí s tělesnými vadami a poškozeními, dětí ošetřovaných ve speciálních léčebných zařízeních a ozdravných a dětí, které vyžadují zvýšené výchovné péče, a to tím spíše, že v metodologické části své práce se autor těmito případy jako předmětem zájmu defektologie zabývá.

Závěrem konečně uvádí autor bibliografii k defektologické části knihy, která dobře poslouží studijním účelům, které kniha sleduje. Převážná část uváděných literárních pramenů je z literatury sovětské.

Je možno očekávat, že recenzovaná kniha splní úkoly, pro které byla autorem napsána.

Ladislav Stejgerle

Pädagogische Psychologie für höhere Schulen. Se spolupracovníky vydal *prof. dr. K. Strunz*, Mnichov, Basilej 1959, stran 536. Kniha je určena především pro učitele středních škol, jimž chce poskytnout hlubší psychologické vzdělání. Autoři při koncepci díla vyšli z názoru, že učitel střední školy může plnit lépe svůj úkol, zná-li výsledky psychologického výzkumu a opírá-li se v praxi o vědecké psychologické zákonitosti. Proto se pokusili shrnout v publikaci významné poznatky současného psychologicko-pedagogického bádání a myšlení a teoreticky objasnit všechny důležité otázky mající význam pro výchovu, vzdělání a poučení.

Základním nedostatkem celého převážně teoretického díla je, že autoři uplatňují ve svých pojednáních nejružnější směry a aspekty idealistické psychologie. Nejednotnost teoretické koncepce a řešení velmi bohaté problematiky neumožňují v krátké recenzi zaujmout kritické stanovisko k jednotlivým názorům profesora Strunze a jeho dvanácti významných západoněmeckých spolupracovníků: Ch. Caselmanna, O. Dürra, O. Engelmayera, A. Gauppa, E. Höhnové, M. Keilhackera, K. Koschitzkého, W. Metzgera, G. Pfahlera, H. Rempleina, H. Rotha a J. P. Rupperta.

Rozsáhlá látka je (kromě úvodní a závěrečné kapitoly) rozvržena do těchto pěti oddílů (s dvaceti kapitolami): Psychologie žáka, Pedagogicko-psychologická péče o žáka, Osobnost učitele, Ze sociální psychologie školního života, Duchovní a mravní vzdělání.

Úkoly pedagogické psychologie jen velmi obecně a nejasně vymezuje v úvodní kapitole Strunz, který si tu klade otázku, co je cílem výchovy na střední škole, a snaží se zdůvodnit nutnost integrace humanistického a náboženského výchovného ideálu pro západoněmeckou výběrovou střední školu. Dokládá, že při uskutečňování toho ideálu může psychologie (její nejružnější směry a aspekty) poskytnout učitelé cennou pomoc. Toto jeho stanovisko vysvětluje, proč Strunz jako vydavatel celého díla neuplatňoval v něm požadavek jednotné teoretické psychologické koncepce.

Hlavní náplň díla tvoří první dva oddíly, jež zabírají přes polovinu rozsahu knihy a zabývají se psychologii žáka a jeho výchovou. Psychologie žáka je rozvržena do pěti kapitol: Duševní vývoj 10–20letých a jejich poměr ke škole. K teorii školního nadání, Psychologická diagnostika v rámci školní práce, Zvláštní psychologicko-diagnostické prostředky, Možnosti a hranice prognostických výpovědí na střední škole.

Problematickou duševního vývoje žáka se obírá Remplein, který poněkud podceňuje při vytváření osobnosti vliv prostředí, a tím i vliv výchovy. Poněvadž střední škola má být školou jen pro tzv. „nadané“ žáky, objasňují Engelmayer a Strunz, v čem spočívá podstata vyššího nadání. Přejímají A. Busemannovu definici vyššího nadání, k němuž kromě inteligence přiřazují i zvláštní požadavky na vyšší hodnoty a spontánní aktivitu vůči říši hodnot. Úroveň nadání je podle jejich názoru závislá na duševní struktuře v pojetí F. Kuegra.

Kritické stanovisko k spolehlivosti různých zkoušek zaujímá Gaupp. K zvýšení jejich hodnoty doporučuje, aby se při hodnocení žáků přihlíželo více k dynamickým momentům vývoje, k zrání funkcí, asynchronii vývoje, k vývoji zájmů a k pozorování žáka po delší dobu. Poněvadž přesná psychologicko-diagnostická analýza žáků, kteří neuspějí, poskytuje množství různých struktur, je podle Gauppa naprosto nepřijatelné redukovat tento neúspěch vždy jen na nedostatečný stupeň duševní způsobilosti.

Druhý oddíl je věnován pedagogicko-psychologickým otázkám a obtížím ve výuce a vý-